

סקירת ספרות על השפעת הייעור על המגוון הביולוגי במקומות שונים בעולם:

Bremer LL and Farley KA. 2010. Does plantation forestry restore biodiversity or create green deserts? A synthesis of the effects of land-use transitions on plant species richness. *Biodiversity and Conservation* 19: 3893-3915.

סקירה על חשיבות השטחים העשבוניים ונזקי הייעור בהם:

Veldman JW, Overbeck GE, Negreiros D, et al. 2015. Where tree planting and forest expansion are bad for biodiversity and ecosystem services. *BioScience* doi:10.1093/biosci/biv118.

תגובה: אין נביא בעירו

ד"ר עמרי בונה
מנהל מחלקת יער וייעור, קק"ל

זר לו היה נקלע לדיון המקומי הארכאי על המשך מפעל הייעור של קרן קיימת לישראל היה בוודאי משתומם הכיצד דווקא בארץ צפופת אוכלוסייה כישראל, ששטח היער לתושב (מדד מקובל להיקף היער הנדרש ברמה הלאומית) נמוך בה במידה רבה מזה שברוב מדינות אגן הים התיכון, יש המערערים על הצורך בהמשך נטיעת יערות. יתרה מכך, הוא היה תמה הכיצד זה שבעוד האו"ם ומדינות רבות בעולם מגבשות אסטרטגיות נטיעה שאפתניות (ראו עמ' 6-8), כדוגמת "החומה הירוקה" – נטיעת חגורת יערות בגבולות הסהרה והסהל באפריקה, כדי להיטיב להתמודד עם שינוי האקלים ועם התגברות תופעת המדבור – דווקא קק"ל, העומדת עשרות שנים בחזית העולמית של מחקר ופיתוח שיטות לייעור באזורים יובשניים

ולחימה בתהליכי המדבור, מוצאת עצמה מותקפת על פעילותה הברוכה בנושא. ועל זה נאמר "אין נביא בעירו".
קק"ל נוטעת יערות על פי חוק מתוקף תוכנית מתאר ארצית לייעור וייעור. היכן היושרה של החברה להגנת הטבע, ארגון שתמך בצורה נחרצת בתוכנית אך מתכחש לה כעת כאשר מבקשים לטעת מתוקפה? הניתן להתכחש לצורך בנטיעת עצים ויערות בבוקרו של יום אך לנסות ולהצטייר כמחבק עצים בערבו?
יצא המרצע מן השק! כאשר השורה התחתונה במאמרו של רוטשילד היא שיש להרוג את השליח – קק"ל – ברור לכל בר־דעת שהשאר הוא מעטפת סרק, גם אם חלק מהטיעונים ראויים לדיון מקצועי.
מי שצריך בסופו של דבר להכריע במחלוקת הזו הוא הציבור הרחב, שנהנה בכל יום משירותי הנופש והפנאי ומשאר שירותי המערכת האקולוגית שמספקים לו יערות קק"ל, ויודע להעריך את פועלה.

פתוח סגור פתוח – על יחסי הערים והשטחים הפתוחים

מוטי קפלן
מוטי קפלן מתכננים בע"מ
kaplan.moti@gmail.com

מדינת ישראל קטנה בשטחה וגדולה באוכלוסייתה. שטחה קבוע ואוכלוסייתה גדלה בקצב מהיר. תושבי הארץ – בני הדור הנוכחי ובני הדורות העתידיים לבוא – מבקשים מקום לגור בו, והוא נמצא ביישובים הקיימים ובשטחים פתוחים המוסבים לבינוי. השטח הפתוח במדינת ישראל הולך וקטן עם השנים, בתהליך בלתי הפיך. אלה העובדות ואין עוררין עליהן. מכאן חלוקות הדעות כיצד להתמודד עם מציאות זו.
דעה רווחת היא כי נגזר גורלנו לחיות בארץ קטנה וצפופה, ולפיכך יש למצוא מקום מגורים (וגם תעסוקה, מלאכה, תנועה וכיו"ב) בכל השטחים הפנויים – שטחים פתוחים טבעיים, חקלאיים,

מיוערים, עטויי חורש וטרשים ומדבר. אם כך, בעוד כמה עשרות או מאות שנים ניוכח לדעת כי ישראל הפכה עיר־מדינה, המכוסה כולה שלֵמֵת בטון ומלט.

גישה אחרת מציעה **חלוקה חדה וברורה בין שטחים פתוחים ושטחים בנויים**. הכוונה לריכוז מרבית האוכלוסייה בערים צפופות, בעלות איכויות גבוהות, בבנייה רוויה, תוך יצירת חללים ציבוריים הומי אדם, שמתקיימים בהם שיח ומפגשי ציבור. הערים יכללו גם שטחים פתוחים (שצ"פים), פארקים, מוקדי טבע, חורשות, מגרשי ספורט וכדומה, לרווחת תושביהן. דרך זו תבטיח איכות חיים עירונית גבוהה, שיש בה תרבות, פנאי, מסחר ועסקים. מקום שבני אדם פוגשים בו תכופות זה את זה, ושיש ביניהם מגע והחלפת רשמים, דעות וחוויות.

על פי גישה זו, גבול חד וברור מפריד בין העיר ובין השטח העוטף אותה מסביב. לא גבולות "רכים", "דיפוזיים", "גמישים", "גולשים ומתמזגים" ושאר מילים המכשירות זליגה ופרבור עירוני אל השטח הפתוח – ראו למשל: "טשטוש קו המגע בין העיר לייעור ויצירת מרחב ירוק אחד" שהתפרסם באקולוגיה וסביבה בגיליון

ערפל חוצץ בין שכונת הר נוף ליער ירושלים | צילום: דרור פייטלסון, מתוך אתר פיקיוויקי

ב־בזמן קוראת הגישה לשמירה על השטחים הפתוחים, הנושאים עימם ערכי טבע, חקלאות, תרבות ומורשת, ובעיקר – מספקים נוף פתוח ומגוון הנשקף לתושבי הערים ולמטיילים – תושבי הארץ ותיירים. זוהי הדרך המושכלת ליצירה הרמונית. שטח בנוי – סגור, המוקף שטח פתוח, בבחינת "פתוח סגור פתוח" (כשמו של ספר השירים האחרון של יהודה עמיחי), שיינתן בידינו שלמות, עושר והנאה הרבה מעבר לסך חלקיהם.

מקורות

[1] גולד ע. 2018. מודל חדש בתכנון – טשטוש קו המגע בין העיר ליער ויצירת "מרחב ירוק אחד". אקולוגיה וסביבה 9(4): 13–14.

דצמבר 2018^[1]. גבול חד משמעו חומת בתים גבוהה וצפופה מול השטח הפתוח מסביב (כדוגמת הסנטרל פארק במנהטן). מעבר לחומת העיר מתקיים השטח הפתוח, על סגולותיו וערכיו. בשטח הפתוח ורק בו מתקיימים ערכים ותהליכים שיש להם חשיבות אקולוגית: תנועת בעלי חיים וצמחים, מגוון ביולוגי עשיר, דינמיות ומעבר חומרים, עונתיות ומחזורי חיים, וגם רוגע, שלווה וריאות ירוקות לתושבי הערים היוצאים אליהם.

יוצאים אליהם ולא מתמזגים בתוכם. מפני שאם הגבולות יהיו רכים, והעיר והיער יתמזגו זו בזו, אזי העיר לא תהיה עיר והיער לא יהיה יער. העיר תאבד את מרכזי הכוח שלה לטובת השטח הפתוח – תושבים "חזקים" המבקשים את הנאות הפרבר, מרכזי תרבות, מסחר ופנאי ודומיהם, נוטשים כיום את העיר אל שוליה הפתוחים. השטח הפתוח משתבש, מתמלא במוקדי פיתוח מקומיים וברשת דרכים הקושרת אותם, מאבד מרציפותו ומערכי המגוון הביולוגי, הנדרשים מעצם הגדרתם למרחב גדול ורציף. החלשת מרכזי הערים מתגלמת בתרבות הקניונים הנבנים בשולי העיר או לכיוון השטח הפתוח או שולי העיר, והורסים בכך, פשוטו כמשמעו, את רקמת החיים העירוניים במרכזיהן. כך, למשל, נחלשו מרכזי ערים בעקבות הקמתם של קניון מלחה בירושלים, מרכזי המסחר בגעש ובשפיים שבין נתניה להרצליה, בצומת ביל"ו הסמוכה לרחובות ועוד רבים. למדינת ישראל יש עדיין סיכוי להתמודד עם קצב הריבוי הגבוה על-ידי גישה תכנונית רציונלית ואחראית, הקוראת להתכנסות אל ערים, רוויות, צפופות, איכותיות, המציעות לתושביהן תרבות חיים עירונית לצד שטחים פתוחים הסובבים אותן ושטחי פנאי וטבע עירוני בתוככי העיר.

נקודת מבט

הר חרת והכביש המוביל לכיכר הסטף. אזור זה הוא חלק מהחיץ האקולוגי על פי תוכנית המתאר המחוזית (תמ"מ 30/1). באופק: משמאל מבשרת ציון, מימין בית החולים הדסה עין כרם. על פי התוכנית כאן יעבור כביש הטבעת המערבי בתוואי החדש | צילום: דב גרינבלט

המאבק על רכס לבן – תמרור אזהרה לעתיד הרי ירושלים ולשטחים הפתוחים בכלל

לירון דין ויעל אלישר

צוות תכנון, קהילת ירושלים והסביבה, החברה להגנת הטבע
epjeru@spni.org.il

נוסף על פעולות שמירת טבע הקשורות לניהול אוכלוסיות, לניטור, להשבה ועוד, מתקיימת, או מנסה להתקיים, עבודת שמירת טבע משמעותית ביותר בישיבות שבועיות ארוכות, מאחורי הדלתות של מוסדות התכנון המקומיים, המחוזיים והארציים על-ידי הנציגים שעניינם שמירת הסביבה. באותן ישיבות נקבעות למעשה